

Als het geheim zich onthult...

Meditatie ds. G. R. Rinsma zondag 17 maart 2019

(tweede zondag 40dagentijd)

Eerste lezing: Exodus 34:27-35

tweede lezing: Lucas 9:28-36

OVERWEGING

Spreken is zilver, zwijgen is goud, zei mijn grootmoeder altijd. 't Is beter stil gezwegen dan kwalijk gesproken; Zwijgen en denken, zal niemand krenken; Met zwijgen kruist men de duivel; 't Moet al een spreker wezen, die een zwijger overtreft; Weinig spreken en stille zwijgen, doet de vrouwen veel ere krijgen. Nou, die laatste heb ik uit een boekje. Wie zijn mond houdt, houdt zijne zeele, staat er in Gorredijk op een huis te lezen. Het geeft wel aan hoe wij Nederlanders over zwijgen denken.¹

Maar zwijgen heeft niet alleen een positieve kant. Wat te denken van het zwijgen in de zin van elkaar negeren, het verzwijgen van zaken die niet verborgen mogen blijven, het zwijgen dat uitloopt in vervreemding, het zwijgen als houding van minderwaardigheid of angst? Had ze maar wat gezegd. Had de kerk maar niet gezwegen. Toen viel er een pijnlijk zwijgen. Dat heeft hij altijd voor mij verwegen.

En dan is er nog een derde kant aan zwijgen: 'Waarover men niet spreken kan, daarover moet men zwijgen' schreef de filosoof Wittgenstein aan het eind van zijn beroemde boek. Omdat er volgens hem over godsdienst en religie niets zinnigs valt te zeggen.²

Maar is dat de reden van het zwijgen van de leerlingen? De leerlingen, die op die berg met Jezus waren en op die berg getuige waren van iets

---

¹ Maar is het genoemde spreekwoord wel zo bruikbaar als we denken? Zeker, de situaties waarin het zwijgen voorkeur heeft boven spreken zijn talrijk. Wie kent niet de situatie waarin de mond onnodig schade berokkent! De oude Chinezen zeiden: Zij die weten praten niet, zij die praten weten niet. En van de heilige Benedictus is de spreuk overgeleverd: De wijze kent men aan zijn spaarzame woorden. Dat is allemaal waar.

² Het eerste hoofdwerk van Wittgenstein I is de *Tractatus Logico-Philosophicus*. Dit werk verscheen in 1921/1922 en werd als onbegrijpelijk en onverkoopt ervaren. Bertrand Russell, met wie Wittgenstein in die tijd een zeer goed contact had, heeft zich voor de uitgave ervan ingespannen en een voorwoord bij het boek geschreven - waarover Wittgenstein trouwens totaal niet tevreden was. De *Tractatus* - zoals het boek vaak wordt aangeduid - bestaat uit een serie genummerde stellingen. Het handelt over de taal ten opzichte van het domein van de kennis, ethiek, esthetiek en religie. Volgens Wittgenstein I kan met taal alleen zinvol worden omgegaan als daarmee "standen van zaken" worden beschreven (hierin volgt hij zijn voorbeeld Augustinus, wiens werk hij later sterk zal bekritisieren). Over het overige zegt hij: "Waarover men niet spreken kan, zou men beter zwijgen." (Duits: Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen.) Het boek werd in de Wiener Kreis zeer populair en leverde Wittgenstein uiteindelijk de doctorstitel op.

Hoewel er volgens Wittgenstein weliswaar over ethiek en dergelijke niets zinnigs gezegd kan worden, vindt hij deze transcendentale zaken wel heel belangrijk. De uiteindelijke levensvervulling vindt juist hierdoor plaats. Hij heeft een soort van categorische imperatief: "ervaar de wereld zoals hij is". Overigens beschouwde Wittgenstein I de *Tractatus* ook als niet zinvolle taal. Maar het was de ladder die nodig was om dat inzicht te bereiken. Daarna kon hij worden weggegooid.

Wittgenstein dacht dat hij met de *Tractatus* alle problemen van de filosofie had opgelost. Onder andere daarom stopte hij met filosofie. Hij schonk zijn fortuin aan zijn zuster (die was zelf toch al schatrijk en kon dus niet in negatieve zin worden beïnvloed door het geld) en werd een paar jaar onderwijzer op een lagere school en ook even tuinman in een klooster - waar hij een intrede heeft overwogen. Van 1926 tot 1928 werkte hij mee als architect aan een huis voor een van zijn zusters.

heel bijzonders? Omdat ze er niets zinnigs over konden zeggen? Omdat ze geleerd hadden: spreken is zilver? Omdat ze het onder de pet wilden houden? ³

Of zou er nog een andere reden kunnen zijn? In de evangeliën van Marcus en Mattheüs⁴– zij hebben ditzelfde verhaal – gebiedt Jezus hen te zwijgen. Zij mogen van hem er met niemand over praten. Ze krijgen als het ware een spreekverbod opgelegd. Hier bij Lucas treffen we dat niet aan. De leerlingen zwijgen. Uit zichzelf. Maar waarom? ⁵

Ik moet denken aan een man, die mij vertelde 's nachts een keer wakker te zijn geworden en in zijn slaapkamer een lichtende gestalte had zien staan. "Een engel?" vroeg ik. Hij durfde het te niet te zeggen, maar wel, zo vertelde hij, ging er een ongelooflijke rust van de gestalte uit. Of hij dat al eens iemand had verteld, vroeg ik. Nee, zei hij: "ik kan er nog steeds niet over praten. Het is te groot voor woorden."

Ook dat is zwijgen, maar bijna als een zwichten: wijken voor iets wat sterker blijkt te zijn, passief worden ten opzichte van de werkelijkheid die zich krachtig aandient.⁶ Het is te groot, te mooi, te kostbaar, te vreemd ook om er over te praten.

---

³ Sommige vertalingen spreken over een verzwijgen. Leidse en Lutherse vertaling. De Statenvertaling heeft: zij zwen gen stil.

⁴ Marcus 9:9 Toen ze de berg afdaalden, zei hij tegen hen dat ze aan niemand mochten vertellen wat ze hadden gezien voordat de Mensenzoon uit de dood zou zijn opgestaan. Ze namen zijn woorden ter harte, Matth. 17: 9 Toen ze van de berg afdaalden, gebod Jezus hun: 'Praat met niemand over wat jullie hebben gezien voordat de Mensenzoon uit de dood is opgewekt.'

⁵ Voordat Jezus zijn weg naar Jeruzalem zal gaan, horen wij het verhaal over de Eeuwige, de trouwe verbondspartner die Hem zal begeleiden op zijn weg. Het eigenlijke reisverhaal van Jezus begint bij Lucas 9,51. Vlak voor de aanvang van die reis staat de tekst over Jezus' ontmoeting met Mozes en Elia op de berg. De lezer die gevoel heeft voor de opbouw van de Thora, zal zich niet verbazen dat we ieder jaar weer de trits doortocht (de doop in de Jordaan), woestijn (het verhaal van Jezus' beproevingen) en berg (de Tabor, een kleine Sinai) mogen herkennen. Zo wordt het getuigenis van Jezus diepgeworteld in de traditie van Israël. Na de doop (enkele weken terug aan de orde) en de woestijn (le zondag van de vasten) horen we nu het bergverhaal van Jezus' ontmoeting met Mozes en Elia. Mozes en Elia, Thoraleraar en profeet.

Op de berg had de stem gesproken tot Mozes, de aanvoerder van het uittochtvolk. Daar ontving hij de Tien Woorden; tien leefregels als samenvatting en toespitsing van de Thora. Elia is degene die kracht opdoet (1 Kon. 19) bij de Horeb (Sinai), als de tegenwerking hem te veel dreigt te worden. Jezus, Mozes en Elia zijn in gesprek. Lucas is de enige die het gespreksonderwerp vermeldt: de uittocht die Jezus bestemd was te voltooien in Jeruzalem (vs. 31). Wat die uittocht behelst, is ons in Lucas 9,22 verteld: 'Het moet dat de Mensenzoon veel lijdt en wordt verworpen ... en wordt gedood en op de derde dag verrijzen zal.'

Acht dagen na deze laatstgenoemde woorden vindt de verheerlijking op de berg plaats, het tafereel in schitterend wit. Op de berg van de olijven (Luc. 22,39-46) is dit visioen op zijn kop gezet, uitlopend op verraad en overlevering. De beide bergepisodes samen vormen een tweeluik van lichtglans en duisternis, dood en opstanding als inhoud van Jezus' uittocht.

⁶ Dat zegt iets moois over zwijgen, namelijk dat het niet per se een nors en wilskrachtig op elkaar klemmen van de kaken is, een hardnekkig geheim houden van wat je eventueel ook wet zou kunnen zeggen, maar dat het in mijn ogen ook een uiting van machteloosheid kan zijn. [...] Zwijgen is zwichten voor war zwaarder is en aan het gewicht van de werkelijkheid noodgedwongen de voorrang geven boven de luchtigheid van welke woorden ook' (in: Dierbare woorden, 2002, blz. 513).

Zo, stel ik me voor, dragen de leerlingen een geheim met zich mee. Ze hebben iets gezien, iets meegemaakt van een totaal andere orde. De eeuwigheid, die zich in de tijd openbaart.

Herinneren we ons nog de priester Zacharias? Uit de adventstijd?

Ook bij hem is er een zwijgen. Hem door de engel opgelegd. Tot aan de geboorte van zijn kind. Maar wat betekent dit zwijgen? Is het een straf voor zijn ongelooft?

Dat lezen we nergens. Zacharias heeft een teken gevraagd en dit is het teken. Zijn zwijgen is de totale verstilling van zijn bestaan. Het is de verborgenheid vóór de openbaring. Het zal volstrekt stil in de priester worden. Hij heeft niets meer te zeggen, totdat het geheim zich onthult. Negen maanden zal hij zwijgen. Dat is de tijd van de groei van een kind. Zacharias gaat hier eenzelfde weg; die van een geboorte. Hij zal opnieuw geboren worden. Als zaad dat zwijgend in de aarde valt, wachtend tot het zal ontkiemen - zó zal Zacharias stil zijn tot de geboorte. Zijn zwijgen is een vorm van loslaten. Hij zal groeien van leegte tot Leven, van niets tot volheid.

Zo wordt ook hier op de berg gezaaid. Een zaaien, dat in zwijgende aarde valt. Wachtend tot het zal ontkiemen.

En zij zwegen en verhaalden in die dagen aan niemand iets van hetgeen zij gezien hadden.

Let op wat Lucas zegt: "in die dagen." Het zijn dezelfde woorden, waarmee het kerstverhaal begint.

'Het geschiedde in de dagen van keizer Augustus.'

En het geschiedde in die dagen,

*dat Hij naar het gebergte ging om te bidden.'*⁷

'In die dagen.' Met die woorden laat Lucas merken dat hij zich heel erg bewust is dat dit alles zich in een verleden heeft afgespeeld. Een verleden, dat door een nieuw heden in een totaal ander licht is komen te staan. Een vermoeden dat gaat groeien, op die vroege paasmorgen, als Petrus na het bericht van Maria Magdalena op staat en naar het graf loopt.

*En toen hij zich bukte, zag hij alleen de windsels. En hij ging weg, bij zichzelf verbaasd over wat er mocht gebeurd zijn.*⁸

Maar in die dagen op de berg wist Petrus nog niet wat hij zei. In die dagen begrepen hij en de anderen er nog helemaal niets van. In die dagen konden ze het gesprek met Mozes en Elia helemaal niet plaatsen. Wat

---

⁷ Lucas 6:12

⁸ Lucas 24:10

exodus, hoezo uittocht? Hoe uiteinde dat hem in Jeruzalem wacht? Om maar te zwijgen over die stem uit de wolk. En de woorden: deze is mijn uitverkoren zoon,- hoort naar hem!

Pas met Pinkster zal Petrus als een tweede Zacharias niet langer zwijgen. Maar kunnen spreken. In het openbaar en zal iedereen hem in zijn eigen taal kunnen begrijpen. Verstaan. Maar niet nadat de gekruisigde Christus aan hen verschenen is, hun zijn handen en voeten heeft getoond.⁹. Niet nadat hij hen heeft uitgelegd: ‘

Dit zijn mijn woorden, die Ik tot u sprak, toen Ik nog bij u was, dat alles wat over Mij geschreven staat in de wet van Mozes en de profeten en de psalmen moet vervuld worden.’

Niet nadat hij hun verstand geopend had, zodat zij de Schriften begrepen. Niet nadat hij tegen hen heeft gezegd: dat de Christus moet lijden en ten derden dage opstaan uit de doden, en dat in zijn naambekering gepredikt moet worden tot vergeving van zonden, aan alle volkeren, beginnend bij Jeruzalem.

Pas dan valt ook deze gebeurtenis op de berg Tabor op z'n plek. Pas dan begrijpen de leerlingen de betekenis ervan. Pas dan dringt het tot hen door: deze mens is ons door God aangewezen. In zijn woorden, zijn leven, zijn lijden, zijn sterven maakt God zich kenbaar. Heeft hij zich kenbaar gemaakt. Geopenbaard. Niet in een supermens, maar in een kwetsbaar mensenkind. Niet in een powervrouw, maar in een trouwe knecht. Niet in machtsvertoon, maar in dienstbaarheid. Niet in glitter en glamour, maar in nederigheid. Niet in vol ornaat, maar zonder aanzien. Niet in een pantser, maar in een mantel van liefde.

Met terugwerkende kracht komen Petrus en de zijnen tot dit inzicht. Krijgen de gebeurtenissen op de berg hun plek. Maar wat voor hen geldt, kan dat ook voor ons gelden? En onze kinderen, kleinkinderen? Want stel dat Jezus hen niet meegenomen had de berg op; Petrus en Johannes en Jakobus met de anderen beneden had gelaten. Dan zouden ze dat visioen hebben gemist, dan zouden ze nooit in aanraking gekomen zijn met het geheim van Jezus' leven. Dan zouden ze nooit geweten hebben van wat er, wie er achter deze mens schuil ging.

Maar beseffen we eigenlijk wel dat we hier niet zouden zitten, er geen kerk zou zijn geweest de leerlingen zouden apostelen geworden zijn,

---

⁹ Lucas 24:39

als er niet die omslag zou zijn geweest. Dat omslagpunt in de tijd. Er is toch nooit eerder iemand uit de dood teruggekeerd. Er is toch nooit iemand uit de dood opgewekt. Er is toch nooit uit de dood opgestaan. Dat is toch onmogelijk, onbestaanbaar, onbegrijpelijk. Toch gewoon belachelijk.

En toch is dat het omslagpunt, waardoor al de gebeurtenissen van voor die tijd in een ander perspectief, in een ander licht komen te staan. Zoals bij een plotseling overlijden laatste woorden, laatste gebaren, laatste daden enorm aan zeggingskracht winnen, testamentaire kracht krijgen, als het ware een testament vormen. Maar dan met dit verschil: dat het hier bij Jezus niet om een testament gaat, dat met zijn dood afgesloten is, maar dat het bij hem om een nieuw begin gaat. Een nieuw begin, waarin zijn laatste woorden, zijn laatste daden, handelingen van daarvoor een plek moeten krijgen. Om te herinneren dat de gekruisigde dezelfde is als de opgestane. De opgestane dezelfde als de gekruisigde.

Ik sta er zelf ook verbaasd van dat die grote woorden me zo uit de mond rollen. Maar is het echt groot? Of is het eerder ongehoord? Ongeëerd? Een profeet, die ontmaskerd wordt als een bedrieger, een 33-jarige, die door geweld om het leven wordt gebracht, een ter dood veroordeelde, die als een misdadiger aan het kruis sterft. Kan een mens meer vernederd worden? Kan een mens dieper de grond in getrapt worden? Kan een mens, zijn naam, zijn bestaan, grondiger uitgewist worden? Want vernedering was het; spot, hoon kregen hij over zich heen.

Hij werd veracht, door mensen gemeden, hij was een man die het lijden kende en met ziekte vertrouwd was, een man die zijn gelaat voor ons verborg, veracht, door ons verguisd en geminacht.¹⁰

---

¹⁰ Jesaja 53:3

Maar uitgerekend deze, die als een hond sterft, is het die tot in de allerhoogste hemelen wordt opgetild. Uitgerekend deze is het, in wie God zijn eeuwige trouw laat zien. Uitgerekend deze is het, in wie God zijn onmetelijke barmhartigheid toont.

Voor wie het wil zien, voor wie het wil geloven. Want er is geen lineaire lijn naar het koninkrijk van God. Geen rechte, een opgaande lijn. Er is geen rechtstreekse weg naar het koninkrijk. Er is geen doorgaande verbinding naar Pasen. Zoals je ook niet rechtstreeks tegen de zon in kunt kijken. Behalve als er wolken voor zijn. Dan kun je zonder gevaar voor je ogen de zon zien.¹¹

---

¹¹ En om die reden spreekt heel de bijbel over God, die zich in een wolk hult.

Daarom bedekt Mozes zijn gezicht met een doek als hij weer naar buiten kwam en de Israëlieten voorhield wat hem door God opgedragen was: de glans van zijn gezicht verblindde zijn toehoorders.¹²

Zo is het koninkrijk van God in wolken gehuld. Je kunt het niet met het blote oog zien, je kunt er niet rechtstreeks naar toe. Maar dat het er is, dat het achter die wolken echt bestaat, dat is zichtbaar geworden in dat ene moment dat de zon door de wolken brak en met zijn stralen onze werkelijkheid binnendrong.

*De openbaring in Jezus is de sterkst denkbare manier waarop God zich verbergt en onherkenbaar maakt. In Jezus wordt God waarlijk geheimenis, maakt Hij zich bekend als de onbekende, spreekt Hij als de eeuwig zwijgende.*¹³

Maar geloven in die paradox, geloven in die uiterste tegenstelling, van de meest vernederde mens, die daarna in God tot licht wordt verheven, van het koninkrijk, dat zich aan onze blik onttrekt, dat is niet rationeel te beargumenteren. Zoals Karl Barth schrijft:

*Het zien van de nieuwe dag is en blijft indirect, de openbaring in Jezus blijft een paradoxaal feit hoe objectief en algemeen geldig haar inhoud verder ook is.*¹⁴

Of zoals Paulus schrijft:

Immers, de Joden verlangen tekenen en de Grieken zoeken wijsheid, doch wij prediken een gekruisigde Christus, voor Joden een aanstoot, voor heidenen een dwaasheid,¹⁵ want dat de beloften van de trouw Gods in Jezus de Christus vervuld zijn, dat juist Jezus de Christus is, naar wie alle beloften wijzen, en dat Jezus juist daarom de Christus is, omdat in hem de trouw van God in haar uiterste verborgenheid, in haar diepste geheimeniskarakter verschijnt, dat alles is niet en wordt nooit vanzelfsprekend. Het is geen psychisch, historisch, kosmisch, natuurlijk gegeven, ook niet een van de hoogste soort. Het wordt niet door directe inzage duidelijk: noch door ontsluiting van het onbewuste, noch door een mystiek verzinken in het gebed, noch door ontplooiing van verborgen mogelijkheden des geestes;¹⁶ maar voor hen, die geroepen zijn, Joden zowel als Grieken, (prediken wij) Chris-

---

¹² Exodus 34:13

¹³ Karl Barth, Römerbrief; pg. 73

¹⁴ Karl Barth, Römerbrief; pg. 73

¹⁵ I Kor. 1:22

¹⁶ Karl Barth, Römerbrief; pg. 73

*tus, de kracht Gods en de wijsheid Gods. Want het dwaze van God is wijzer dan de mensen en het zwakke van God is sterker dan de mensen.*¹⁷

Maar ook als we dat niet geloven, en net zoals die romeinse centurio Jezus voor een rechtvaardige houden, dan zijn we nog niet ontslagen van onze menselijke plicht. Want het sterven van een onschuldige, het sterven van een rechtvaardige doet een appèl, niet alleen op die romeinse hoofdman, maar op een ieder van ons. Niemand kan buiten schot blijven. We worden geconfronteerd met het geweld en de gewelddadigheid in de samenleving, in ons eigen hart. Met onze lafheid om er iets tegen te doen, onze neiging om weg te kijken. Het doet een beroep om ons te bekeren. En andere, moedige mensen te worden. Amen.

---

¹⁷ 1 Kor. 1:23